

Pekka Nevalainen

Inkerinmaa – Suomelle tuttu ja tuntematon

Suomenlahden takainen, Pietarin eli nykyisen – ainakin toistaiseksi – Leningradin ympäristössä sijaitseva Inkerinmaa, sai suomalaisen asutuksensa 1600-luvulla. Tuolloin sinne matkasi Suomesta talonpoikia sodissa autoituneisiin kyliin. Myös Inkerinmaan kantaväestön muodostivat suomensukuiset, ortodoksiset inkerikot ja vatjalaiset. Heistä huomattava osa pakeni 1600-luvun sotien melskeissä Venäjälle. Inkerissä asui Pietarin kaupunki mukaan lukien vuonna 1917 suomensukuisia yhteensä noin 161 000 henkeä.

Inkerinsuomalaiset säilyttivät suomen kielensä ja suomalaisen identiteettinsä sangen puhtaina 1900-luvulle neuvostoajkaan saakka. Sellaista nopeahkoa, vain pari kolme sukupolvea kestävää sulautumisprosessia kuin suomalaisilla siirtolaisilla Pohjois-Amerikassa tai Ruotsissa, ei Inkerissä tapahtunut. Suomalaisuutta säilyttivät siellä evankelisluterilainen kirkko monialaisine toimintoineen ja 1860-luvun lopulta lähtien voimakkaasti kehittynyt suomenkielinen kansanopetuslaitos, joka tosin jo 1890-luvulla joutui monin paikoin venäläistämispolitiikan pihteihin.

Suomessa kiinnostus Inkerinmaan suomensukuisia kohtaan puhkesi 1800-luvun puolimaissa. Asialla olivat aluksi kieli- ja kansatieteilijät; tienraivaajana ylioppilas

D.E.D. Europaeus. Tutkijoille Inkeri oli toiviomaata Itä-Karjalan lailla. Inkerinmaalta saatiinkin ensimmäiseen maailmansotaan mennessä komea saalis kalevalamittaista kansanrunoutta: noin 15 000 toisintoa ja 450 000 säettä. Ensimmäinen maailmansota ja Venäjän vallankumoukset katkaisivat Suomen ja Inkerin vanhat yhteydet kaikilla tasoilla.

Inkerinmaa ja sen suomensukuiset nousivat kuitenkin vastaitsenäistyneessä Suomessa uudenlaisen – poliittisen mielenkiinnon valokeilaan. Täällä vuosikausia asuneen pienen inkeriläisälymystön edustajat etunenässä, mutta myös bolshevikkeja länteen paenneet inkeriläisvaikuttajat, pyysivät Suomelta apua. Toivottiin Inkerinmaan liittämistä Suomeen joko kokonaan tai osittain tahi edes tukea autonomian saavuttamiseksi.

Suomalaiset päättäjät kuitenkin katsoivat Inkerinmaan yli Pietarin miljoonakaupunkiin. Kohtalonkysymys oli, hyökättäisiinkö ”bolshevikkiuhkan pesään” Pietariin. Jos hyökättäisiin, voitaisiin auttaa inkeriläisiä (ja samalla käyttää heitä operaatiossa hyväksi), muutoin ei. Iskua ei lopultakaan toteutettu, eivätkä inkeriläiset saaneet Suomelta virallista apua vapautisteluisaan vuonna 1919.

Taistelut olivat tuloksettomia: bolshevikit isännöivät Inkerinmaalla. Suomalaiset neuvottelijat saivat Tarton rauhanneuvotteluissa vuonna 1920 neuvostoedustajat kuitenkin lupaamaan, että Inkerin-

---

FT Pekka Nevalainen toimii Joensuun yliopistossa Suomen ja Itä-Euroopan kielten ja kulttuurien tutkimusyksikössä.

maalle taattaisiin kulttuuriautonomia. Sittemmin osoittautui, että autonomia jäi etenkin hallintoasioissa kuolleeksi kirjaimeksi. Sen sijaan suomenkielistä opetus- ja kulttuuritoimintaa Inkerissä oli 1930-luvun jälkivuosiin saakka.

Suomen ja inkeriläisten suhde sai tiettyssä mielessä uuden ulottuvuuden maailmansotien välillä. Suomessa nimittäin oleskeli 1920-luvun alussa enimmillään noin 8 300 inkeriläistä pakolaisina. Heistä yli 4 000 palasi amnestiaan luottaen takaisin itään vuoteen 1926 mennessä. Suomeen jääneistä pakolaisista huomattava osa asettui Karjalan kannakselle ja vakiinnutti asemansa yleensä 1930-luvulle tultessa. Sopeutuminen ei kuitenkaan käynyt kädenkäänteessä; pahin kahle muodostui ulkomaalaisaseman aiheuttamista rajoituksista. Suomen kansalaisuutta ei ollut aivan helppo saada.

Pakolaisten nokkamiehet valittivat 1920-luvun alussa, ettei Suomessa paljoakaan tiedetty Inkerinmaasta eikä inkerinsuomalaisten taustasta, heidän supisuomalaisista sukujuuristaan. Katkeruutta aiheutti myös Suomen jähmeys vapaustaitelujen aikana. Pakolaisjohtajat ja inkeriläiset kynäniekat olivat huomattavan aktiivisia Suomessa tiedottaessaan inkerinsuomalaisten vaiheista sanomalehtien palstoilla ja kirjasten sivuilla.

Sotienväliset vuodet olivat Suomessa heimoaатteen kukoistuksen kautta. Heimostävien mielenkiinto kohdistui myös Inkerinmaahan — heitä ei Leningradin suuruus pelottanut, pikemminkin se houkutti hyökkäyshaaveiluihin, ristiretkelle inkeriläisiä pelastamaan. Inkerin asian julkittuina oli Suomessa ehkä tehokkain silloinen Inkerin Liitto, johon kuului sekä pakolaisia että kantaväestöä. Heimojärjestöistä Akateeminen Karjala-Seura ja poliittisista puolueista Isänmaallinen kansanliike tähsivät Inkerinmaata jopa siinä mielessä, että se tulisi liittää Suur-Suo-

meen. Oikeutusta tälle etsittiin kieli- ja heimopoliittisista syistä.

Inkeriläisten kohtalot saavuttivat Suomessa ajoittain huomattavaa julkisuutta 1920-luvun lopulta lähtien. Tämä liittyi väestönkarkotuksiin, uskonvainoon ja ns. Stalinin vainojen ajan kansalliseen suomalaispainostukseen Neuvostoliitossa. Kula-keiksi, kansanvihollisiksi ja nationalisteiksi syytettyjä inkeriläisiä karkotettiin, vangittiin tai uudelleenasetettiin 1930-luvun loppuvuosiin mennessä arviolta 50 000 pitkin Neuvostoliittoa Karakumin aroja ja Sahalinin saaria myöten. Suomen hallitus toi heimojärjestöjen painostuksesta vuonna 1931 asian esille Kansainliitossa ja jätti Moskovalle nootin. Vaikutuksia näillä toimilla ei ollut. Neuvostoliitto ilmoitti Inkerin tapahtumien olevan sisäisiä asioitaan.

Toivo Nygård on todennut, että huolimatta ajoittaisesta intensiivisyydestään ja mittavasta julkisuudesta ei heimoaate tavoittanut kovin laajoja kansanjoukkoja Suomessa. Se oli paljolti sivistyneistön mielenkiinnon kohde. Tämä koski myös Inkerin asiaa, joka osittain väljähtyi ns. tavallisten ihmisten mielissä inkeriläisjohtajien samoja fraaseja toistaneessa, tunnepaatoksessaan yli äyräidensä loiskuneessa ja kaikkienensa vähemmän taitavassa propagandarummutuksessa. Etenkin suomalainen vasemmisto suhtautui sotien välillä poliittisista syistä inkeriläisiin varsin hankalasti niin kuin heimopakolaisiin yleensäkin, havainnoi Etsivä Keskuspoliisi.

Vaikka tiedemiesten polut Inkerinmaalle umpeutuivat, tutkimus ei silti unohtanut inkeriläisiä. Suomalaiset kansatieteilijät ja kielimiehet tekivät sotien välillä tutkimuksiaan Virolle kuuluneessa Länsi-Inkerin sopukassa Narvajoen takana. Mielenkiinnon kohteena olivat pääasiassa vatjalaisten ja inkerikkojen perinne ja murteet. Suomessa puolestaan mm. kerättiin sanastoa inkerikkopakolaisilta ja tutkittiin Inkerinmaan vanhaa historiaa.

Toisen maailmansodan aika aiheutti inkeriläisille perinpohjaisen hajaannuksen. Inkerinmaa tyhjeni suomensukuisista jokseenkin tyystin. Leningradin motissa ja Pohjois-Inkerissä hengissä selvinneet joutuivat suurimmaksi osaksi pakkoevakoiduiksi Siperiaan talvella 1942. Suomen ja inkeriläisten tiet yhtyivät sotavuosina aivan uudella, poikkeuksellisella tavalla. Saksan miehitysalueelta näet tuotiin vuosina 1943–1944 yli 63 200 inkeriläistä Suomeen sekä työvoimaksi että sotaa pakoon. Suomessa oleskelu jäi inkeriläisten valtasalle vain suhteellisen lyhytaikaiseksi episodiksi, välivaiheeksi pitkällä evakkotiellä. Sota-ajan taloudellisesti ja henkisesti poikkeuksellisen vaikeissa oloissa inkeriläiset eivät vielä useinkaan ennättäneet löytää Suomessa pysyviä paikkojaan ja sopeutua kunnollisesti, kun sota päättyi. Syksyllä 1944 nousi ajankohtaiseksi palaaminen Neuvostoliittoon. Lähinnä vuodenvaihteessa 1944–1945 Suomesta palasi melkein 55 000 inkeriläistä itään.

Huomattava osa lähti vapaaehtoisesti toiveissa päästä takaisin kotikonnuille tai yhteyteen Neuvostoliittoon jääneiden omaisten kanssa, jotkut myös Suomen vastaanottoon tavalla tai toisella petyttyään. Kotiin inkeriläiset eivät päässeet, vaan heidät kuljetettiin pääasiassa Moskovan läheisille seuduille ja Pihkovan alueelle.

Monet tuhannet palasivat Suomesta kuitenkin eri tahoilta – niin neuvostoliitolaisten valvontakomissiosta, kantasuomalaisilta kuin kommunistisilta inkeriläisiltäkin – tulleen pakotuksen, painostuksen, pelottelun ja houkuttelun paineessa. Traagisia vaiheita sisältyi inkeriläisten orpolasten ja Suomen ja/tai Saksan armeijoissa palvelleiden inkeriläissotilaiden luovutuksiin, jotka olivat pakollisia.

Suomeen jäi noin 8 000 inkeriläistä, joista puolet pakeni pakkoluvutusten pelossa ennen pitkää Ruotsiin. Viimeinen huomattava pakolaisaalto puhkesi niinkin

myöhään kuin vasta keväällä 1948 YYA-sopimusneuvottelujen aikoihin.

Sotavuosina inkeriläiset saivat Suomesa julkisuutta melkein enemmän kuin siihen saakka yhteensä. Tiedottamisen tavoitteena oli selvittää heidän kohtaloitaan ja suomalaista sukujuurtaan. Näin koettiin luoda edellytyksiä saapujien myönteiselle vastaanotolle. Käytännön kokemukset puolin ja toisin vaikuttivat kuitenkin jokapäiväisen elämän suhteiden luonteen muodostumiseen enemmän kuin propaganda. Sota-ajan ankeudessa vaikeuksilta ei voitu välttyä.

Sotien jälkeen Suomessa vallitsi useiden vuosien ajan täydellinen hiljaisuus inkeriläisten kohtaloista. Aluksi oli suoraan kiellettyä julkistaa esim. inkeriläissotilaiden pakkopalautuksia, jotka jatkuivat satunnaisina aina joulukuun 1953 saakka. Sittemmin vaikenemisesta tuli tapa – inkeriläisasioiden ei katsottu kuuluvan hyviin Neuvostoliiton suhteisiin. Myös Neuvostoliitossa vaiettiin inkeriläisistä.

1950-luvun loppuvuosista lähtien vain satunnaiset artikkelit, muistelmat ja vuonna 1969 ilmestynyt *Inkerin suomalaisten historia* antoivat julkisuuteen välähdyksiä inkeriläisten vaiheista. Nimenomaan sota-ajan tapahtumista ja inkeriläisten myöhemmistä vaelluksista ristiinrastiin Neuvostoliittoa on Suomessa ollut pitkään valalla epäselviä käsityksiä sekä muistikuvien ja kulkupuheiden tasoisia tietoja. Tieteellinen tutkimus ei Suomessa kuitenkaan sotavuosienkaan jälkeen unohtanut Inkerinmaan suomensukuista. Erityisesti kielen- ja perinteentutkijat jatkoivat menestyksekkästä työtään Suomeen jääneen tai Ruotsiin paenneen väestön keskuudessa.

Neuvostoliitossa on 1980-luvun jälkipuoliskolta lähtien ollut käynnissä voimakas, lopullisilta vaikutuksiltaan erittäin vaikeasti ennustettava muutos. Avoimuuspolitiikka on heijastunut vahvasti myös inkeriläiskysymyksissä. Voi hyvin to-

deta, että esirippu vetäistiin Neuvostoliitossa yhdellä tempaisulla Inkerinmaan ja inkeriläisten vaiheiden edestä. Petroskoissa ilmestyvä Karjalan ASNT:n kirjailijaliiton kuukausijulkaisu *Punalippu* julkaisi elokuussa 1987 teemanumeron inkeriläisistä ja heidän menneisyydestään. Glasnost inkeriläisten kohdalla alkoi tästä – yli 40 vuoden hiljaisuuden jälkeen. Julkaisemista oli suunniteltu jo vuosia.

Tämän jälkeen kehitys on ollut nopeaa. Inkerinsuomalaiset ovat Neuvostoliitossa, nykyisin aina Petroskoita myöten, voineet järjestäytyä. He ovat alkaneet toimia monin tavoin suomen kielen, luterilaisen uskontonsa ja identiteettinsä säilyttämiseksi sekä vahvistamiseksi. Yhdysyhteisyydenä toimivat inkeriläisten kolme liittoa alaosaosastoinen Virossa, Inkerinmaalla ja Neuvosto-Karjalassa. Suunnitteilla on myös Inkerinmaan rovastikunnan perustaminen. Inkeriläistä sukujuurta olevat kaikkialla maailmassa Neuvostoliitosta Kanadaan saakka ovat nyt julkisesti voineet ja alkaneet pitää yhteyksiä keskenään.

On kuitenkin hyvä muistaa, että on jo menetetty paljon. Ylösnousu vie aikaa, sillä vielä muutama vuosi sitten näytti siltä, että mm. suomen kielen taito häviäisi Neuvostoliitossa inkeriläisten keskuudessa 1900-luvun loppuun mennessä. Neuvostoliitossa lasketaan olevan ainakin noin 70 000 inkeriläissukuista, mutta heistä kansallisesti aktiivisten luku on laskettavissa vain muutamissa tuhansissa. Aika näyttää, millaisiksi inkeriläisten mahdollisuudet ja saavutukset tulevat muodostumaan. Tämä on oleellisesti sidoksissa Neuvostoliiton tilanteen yleiskehitykseen.

Suomessa on kahden viimeisen vuoden aikana vallinnut melkoinen ”Inkeri-innustus”. Yksityiset ihmiset ja julkiset tiedotusvälineet ovat jälleen löytäneet Inkerinmaan ja inkeriläiset. Tässä yhteydessä on karusti ilmennyt, kuinka vähän Suomessa enää muistetaan tai tiedetään inkeriläis-

tä. Julkisuuden ohella on astuttu käytännön toiminnan tielle. Yhteyksiä on luotu erityyppisen koulutuksen muodossa ja Suomesta on inkeriläisille lähetetty aineellista apua, rahaa ja suomenkielistä kirjallisuutta. Välittäjinä ovat toimineet yksityishenkilöt, erilaiset kansalaisjärjestöt ja Kirkon ulkomaanapu.

Jottei tämä kaikki jäisi vain hetken huumaksi, tarvitaan kiinteitä suhteita Suomen ja inkeriläisten eduselinten välille. Inkeriläisten aktiivit ja Inkerin-ystävät Suomessa ovat esittäneet toiveita inkeriläisten viisumivapaudesta, Suomeen muuttaviksi halukkaiden työlupakäytännön helpottamisesta, Suomen television näkyvyysalueen ulottamisesta inkeriläisten asuinalueille, oppilasvaihdosta ja koulutusyhteistyöstä.

Uusi tilanne on tuonut uusia haasteita tutkimuksellekin. Yksi nopeimmin hoidettavista asioista olisi inkeriläisten kansanperinneaineiston täydentäminen ja tallentaminen. Kohta voi olla niin, ettei ole mitään keräämistä ja tallentamista. Tässä tarvittaisiin yhteistyötä Suomen ja Inkerinmaan välillä: yhteistä tutkijakoulutusta ja välineapua inkeriläisille.

Inkeriläisten historiassa on jopa – ja etenkin – 1900-luvun osalta yhä lukuisia valkoisia läiskiä. Nyt kaivataan vohottamisen ja diletantismien sijalle puolueetonta, vakavasti otettavaa tutkimusta sekä Neuvostoliitossa että Suomessa. On mainittava, että Joensuun yliopisto on Suomessa etunenässä vastannut ajan haasteisiin ja käynnistänyt modernin tutkimustoiminnan eritoten Inkerinmaan eri aikakausien poliittisen, asutus- ja kulttuurihistorian palapelin kokoamiseksi.

Lectio praecursoria Joensuun yliopistossa 9.2.1990 pidetyssä väitöstilaisuudessa, jossa tarkastettiin kirjoittajan Suomen historian alaan kuuluva väitöskirja *Inkeriläinen siirtoväki Suomessa 1940-luvulla*.